

540

123/128 ab

ACC. N:R

M.10193: 1-15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

Carl Sandberg

Härad:

Ö. Göinge län

Adress:

Osby

Socken:

Osby (öknad o. Glimskov
n:o 8)

Berättat av:

Lars Schwartz f. 1860 i Osby
Carl Sandberg

Uppteckningsår:

1946.

Född år

1883

i Skövde

Hälsat av.

s. 1-15.

Lw F. 57.

Lm des.

s. 8.

Sv. 7

ACC. N:R.

M 10193 :/

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Carl Sandborg

Härad: Östra Göinge

Adress: Stora Hotellet, O S B Y.

Socken: O s b y

Berättat av: Lars Schartz

Uppteckningsår: 1946

Född år 1860 i Slåhult- Osby.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVH A L M T A K.L. U. F. 57.HALMTAKETS UNDERLAG.

Det berättas av gamla, födda 1855 - 1860, att de som småpojkar hjälpt sina fäder med att lägga halmtak och skedde detta här i norra Skåne, i allmänhet på följande sätt: Betr. först underlaget i hus med timrade rösterna, har sedan förenämnda tid i regeln alltid förekommit, handtäljda sparrar, innan sågverken blevo mera allmänna. Dessa voro redan den tiden så tilltagna i längd, att de nådde 12-18 tum (30-45 cm) utom väggen, i husets ländriktning. På den delen av sparrarnas nedre del, som var utanför väggen, fästes bräder, som uppbar takhalmens nedre del - s.k. takskägget. Däremot förekom på vissa trakter att, ladugårdar eller andra uthus, såsom vedbodar e.d., där det icke var så noga, att sparrarna ersattes med åsar i husets längdriktning och dessa ersatte då läkten, men måste ju sammanhållas av tvärträn, uppifrån takåsen och neråt och dessa nådde då utom väggen och utgjorde bäranordning (takskägget) om detta var av halm, eller om huset täcktes med torv- näverunderlaget.

Läkten, klyvda av små, smala o långa granar, fästes direkt på sparrarna, merendels med tränaglar, som på den tiden ersatte hemgjorda spik- i husets ländriktning. Avståndet mellan sparrarna, bestämdes i vis mån med hänsyn till husets storlek och ändamål, merendels omkring $1\frac{1}{2}$ aln - 90 cm-.

För att spara på antalet sparrar, förekom mellanåsar (ståndravel, långravel). Även på dessa fästes läkten (tvärravel) med tränaglar. Avståndet mellan läkten, var merendels ca 7-8 tum-18-19 cm.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 10193:2.

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Carl Sandborg

Härad: Östra Göinge

Adress: O s b y.

Socken: O s b y

Berättat av: Lars Schartz

Uppteckningsår: 1946.

Född år 1860 i O s b y.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVHalmtak.MATERIALET OCH DESS BEHANDLING.

Det var alltid höstrågshalm, som användes till halmtaken. Höstrågen tröskades med slaga och buntades därefter i s.k. "klippor" stora kärvar. Av varje femtal kärvar tröskad råg blev 1 st. klippa. Av den bästa höstrågen tog man utsäde och vid bärgningen placerades denna på logen, där man s.k. böste varje kärve mot logväggen, som var av plank, så att de bästa sädeskornen föllo jämte väggen i stora högar, varefter sädeskärvarna placerades i ladan tills tröskning senare. Sädesharpor förekom icke på den tiden, utan säden, såväl den utbösta, som den uttröskade - "kastades", för att skilja agnar m.m. fr. säden och gick till på följande sätt: Hela logen måste då användas o vara rensopad. Blandsäden var placerad i ena ändan på logen och jämte denna satt då den som skulle kasta och i en liten handskyffel, kastades säden ända bort i andra ändan av logen. Resultatet blev, att den bästa delen av säden, d.v.s. de tyngsta kornen, kommo längst bort, den mindervärdiga o lättare säden, närmare den som kastade o de lätta agnarna, närmast. Därefter uppdelning av prima o sekunda, samt agnar o halmrester o.d.

Slagans konstruktion och material.

Vid ett omkring 2 alnar långt skaft, merendels av en kasserad hörävsä, gjordes i storändan, en skåra, lagom djup för ålskinnet, som användes som förbindelsematerial, mellan skaft o slagträet.

Slagan skulle vara av starkt vresigt ek, ty genom ideliga slag mot loggolvet, var det utsatt för stor slitning o avlagring.

ACC. N.R. *M.* 10193:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz
Uppteckningsår: 1946 Född år 1860 i O s b y.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Halmtak.

Fortsättn. på slagans konstruktion.

Torkat ålskinn, som är mycket segt och starkt, användes som en slags "hälla" eller "lekande", se enkel skiss- mellan skaft och slagan, så att båda kunde cirkulera runt i sina resp. hål. Men i brist på ålskinn, fick starka snören av lin eller hampa användas.
Tröskning med slaga.

Sädeskärvarna placerades på logens golv, tio st. vid varje sida, således 20 st. varje gång, utgörande 2 st. halvtravar, eller vad som hängt på 2 st. krakstör. När tröskmännen, merendels 2 st. men även 3 o 4 män, kunde tröska samtidigt, med täta slag, gått över på ena sidan, vändes kärvarna och behandlades på samma sätt på andra sidan, varefter den tröskade halmen buntades i klippor.

Då 4 män tröskade samtidigt, fördelades de 2 vid varje sida.

Halmens behandling före täckningen.

Halmrepa "Vrielö", användes för att fränkilja småhalm, ogräs e.d. Klipporna eller kärvarna, gjordes därefter av ungefär samma storlek, som de voro före behandlingen. Ingen bestämd vikt.

Långhalmen gjordes icke i ordning i samband med tröskningen, men däremot i god tid för täckningen i så stor utsträckning att ansågs ungefär räcka till taktäckningen. Förts efter tröskningen benämndes storkärvarna för "klippor" och efter rensningen till takhalm för takhalmssklippor e.d. Endast långhalm användes vid taktäckn. tills man kom upp vid takåsen, där korthalm förekom till tätning.

Skriv endast på denna sida!

M. 10193:4

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
 Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
 Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz
 Uppteckningsår: 1946 Född år 1360 i O s b y.

Halmtak.

Takhalmen förvarades i förråd, under tak, bunden i kärvar tills den skulle användas för täckning.

I dessa trakter användes icke vass eller säv, utan var nog mest i kusttrakterna. Har hört att säven skördades vid torkperioder och skars merendels med lie, men förekom nog att s.k. fattigman skar med skära.

Även den buntades, efter torkning i det fria och förvarades sedan ungefär på samma sätt, som råghalmen.

TAKTÄCKNINGEN.O b u n d e t t a k.

Sådant förekom i regeln icke i dessa orter.

B u n d e t t a k.

Således fästes takhalmen vid underlaget genom bindning med vidjor. Underlaget var i allmänhet, som beskrivits i början nr 1 och i allmänhet ungefär lika på även uthus. Men det bästa materialet och mera omsorgsfullt arbete på boningshusen.

Halmtaktäckningens utförande.

I regeln voro de två eller tre personer vid taktäckningen. Två på taket och den tredje skaffade fram halmklipporna i mån av behov.

Innan själva taktäckn. började, fästes en vinkelbräda nere, som gräns för första halmlaget, så att halmen icke skulle glida ur läge och för att få en jämn kant nertill. Den bredd man täckte åt gången, bestämdes av täckn.-stegens längd, som merendels var 6-7 alnar lång och fortsatte med detta skift eller bredd upp till nocken och kallades för "håll" "flo" e.d. Takstegens utseende. Den stege som i allmänhet skulle ligga på taket i händelse av eldsvåda, var av samma utseende som en vanl.stege,

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

5

M. 10193:5.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg

Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.

Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz

Uppteckningsår: 1946 Född år 1860 i O s b y.

Halmtak. Takstegens utseende.

Men takstegen var i övre ändan försedd med vinkelsystem, så den kunde få fäste över ryggåsen, ellernocken. Den var tillverkad av antingen en i mitten klyvd, lämplig lång smal gran, eller av tvänne sådana, tillhuggna på två sidor, så de fick formen av en icke kantad plank, i vilken borrades hål mittför varandra, med ca $\frac{1}{2}$ alns avstånd (30 cm). I dessa inkilades stegpinnar av torkade gran- eller enekäppar, ca 40-60 cm. längd, så att stegen fick den bredd man önskade. I regeln var det s.k. "Stegmakare", som tillverkade stegar i stor utsträckning och körde med hästskjuts med sina stegar, ända neråt sydsåne till Malmö och Trelleborg.

Vid halmtaktäckning, gjordes även då en plattform uppe ~~tak~~ vid ~~vid~~ lämplig höjd, så man kunde stå på den, då de första varven halm pålades.

Ställningar till denna plattform, uppsattes liksom våra byggnadsställningar, med den skillnaden att i stället för spikning, borrades hål i grövre stöttor o isattes pinnar, eller begagnades grenar, som icke avhuggits och vidjor o.d. för sammanhållning för underlaget, våra gångbräder placerades. Halmen forslades upp på taken, på flera olika sätt, dels bars klipporna upp på stegar, dels hissades de upp med rep, med stegen som släp. De som arbetade på taket, hade en s.k. täckbom, eller täckstege.

Täckbommens utseende var merendels lika i dessa orter och bestod av tvänne grova stänger-4-5- tum i diameter, avbarkade och sammanhållande med tre eller fyra pinnar-likom stege- 40- 50 cm.långa och detta var alltså avståndet mellan båda stängerna, som i allmänhet voro 6 - 7 alnar långa och bestämde bredden för taktäckningen. Dessa bommar voro, surrade i ändarna med starka rep, vilka räckte upp över takåsen och där fastsurrade vid långa grova stänger, som sedan lågo nedåt taksidan på motsatta sidan och utgjorde motvikt mot de på bommen arbetande taktäckarna.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10193:6.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y
Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz
Uppteckningsår: 1946. Född år 1860 i O s b y.

Halmtak.

Takbommen, forts.

Takbommen, vändes efter behov, ett halvt varv åt gången och för varje gång, lades replinorna vid båda ändar, över övre bomstängen, så att bommen låg säkert och så undan för undan efter som täckningen på gick, till man kom upp till ryggåsen och hade skiktet färdigt. Sedan måste man använda takstege, då täckbommen nedtogs och placerades nederst på nästa skikt.

Takhalmen uppforslades i regeln i mån av behov som taktäckarna bestämde i bundna klippor, vilka upplöstes av taktäckarna och utbreddes av dessa, mot en s.k. gränssribba och den slutliga utjämningen av halmen, så att man fick en slät och jämn yta över hela taket, utfördes med en refflad bräda, omkring alnslång och 5-6 tum bred, på vars mitt placerats ett handtag, så den blev lätthanterlig. I allmänhet av praktiska skäl, täckte med början nere i höger hörn, sedan fram och tillbaka-höger-vänster-höger, för att slippa flytta sig från den ena ändan till den andra, varje gång.

Genom detta förfaringssätt blev högra sidan av taket, täckt först.

När taktäckarna lade takskägget, stodo de på den före arbetets början iordningställda, ställningen, som förut beskrivits, På denna ställning placerades, diverse redskap, som man event. kunde behöva och icke hade plats för på taket o bommen. För att takskägget, skulle få jämn kant, fanns en bräda fäst i vinkel, mot sparrarnas nedre ända och denna hade ungefär samma bredd, som halmtakets tjocklek 6-8 tum. Denna tjocklek, försökte man få åt takets alla håll, med utjämningsbrädan, utom i vinkeln då sådan förekom, där blev för utjämnings skull och avrundning, tjockare lager av halm. Första laget av takhalmen, fästes med något tyngre och längre stänger på halmens mitt, för att takskägget skulle bli jämnare och ligga väl intill takfoten, -kanske andra anordningar förekommit.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M 10193:7

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
 Härad: Östra Göinge Adress: O s b y
 Socken: O s b y Berättat av: Lars Shartz
 Uppteckningsår: 1946 Född år 1860 i O s b y.

Halmtak.Takkäppar (täckekäppar)

För att hålla takhalmen dels bättre nere, dels för att få taket jämnare, användes merendels takkäppar av björkgrenar, eller grangrenar beroende på vilket var lättast tillgängligt. Takvidjorna voro merendels av björkgrenar. Takkäpparna anskaffades från egna skogar i allmänhet och voro något klenare än t.ex. krakstör och avbarkades å två sidor, för att bättre torka och blevo därigenom hållbarare. För att takvidjorna icke skulle torka och bli svårhanterliga, framskaffades de i mån av behov.

Bindningarna, sattes merendels i förband och avstånden i största möjliga mån likastora - högst 1 aln-. Man försökte få ändan av de använda och omsnurrade vidjorna, pressade under banden eller läkten, så icke ändarna skulle sticka över halmen och bli synliga, event. gå upp igen.

Vid bindningen av takkäppen, för att hålla halmen i läge, hölls den i läge till första bindningen var klar, för hand, band efter band.

Vid vindskivan bands sista bandet så nära denna som möjligt, varefter käppen avkapades nära vindskivan.

Vindskivan fästes i regeln vid ändarna av de grövre läkten och vindskivan hade så stor bredd att den skyddade hela halmtakets tjocklek, således 6-8 tum bred. Här i norra Skåne förekom troligen icke att takryttarna på halmtaken, fingo någon konstnärlig utformning, såsom i t.ex. Värmland och Dalarna.

Täckebrådan, var omkring en aln lång och var refflad på längden och bredden översteg sällan 7-8 tum. Den brukades användas i många år ty den var av hårt och starkt träslag såsom Bok, eller Alm. *nyanvänd-
brådan Sep. 6*

Eggjärnsmeder, fanns merendels en i varje socken. Dessa tillverliar, knivar, yxor och div. eggjärn, som behövdes i hemmen.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10193:8.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
 Härad: Östra Göinge Adress: O s b y
 Socken: Örkened och Glimåkra Berättat av: Personligen bekanta av Carl Sandborg.
 Uppteckningsår: 1903 Född år 1883 i Stenbrohult-Kronobergs

Halmtak.

Eggjärnssmeder.

Sådana hade vi Lönsboda (Flyboda) som fått namnet "Soknuda"- med tillägg av förnamn, t.ex. Sven-Johan etc. Deras knivar kallades därför "Soknuda-knivar" och beryktade långt utanför socknens gränser, för sitt prima stål och voro mycket vassa och hållbara. De gjordes i form av fickknivar- med endast 1 blad och hornskäft. Dessa knivar användes på många områden. I hemmet vid måltiderna, skars brödet i skivor längs hela brödkakan med dem. Smöret breddes på brödet med samma, spekefläsket skarsäven i mindre bitar, som avdelades till varje brödtugga, vilken avdelades med en sådan kniv. Bordknivar voro på den tiden 1890-1895, icke allmänna på "bondbygden" i nordöstra Skåne. Männen buro sina på sig, mellan måltiderna men kvinnorna, som i regeln saknade fickor i sina kläder, hade sina knivar av liknande typ, förvarade i bordlådorna. I Örkened hade vi även liasmeder Bröderna Bengtson, som sedan i början av sekelskiftet, flyttade till Glimåkra och där tillverkade liar i stor skala, som voro mycket efterfrågade, för sin fina skärpa. På tal om smeder, hade vi även i Örkened, framstående "bössesmeder", men detta hör till en annan historia så Kipling.

Brutna tak, förekom mycket sällan här, längre tillbaka i tiden, så hur täckning av dem med halm skulle utföras känner ingen till här i orten.

Utbyggnader på taken, försedda med dörrar, kallades för "homejor".

Andra benämningar, beroende på olika placeringar, lär icke förekommit.

Takvinklarna, benämndes även "vrjor" och vid täckning av dem, hade man merendels korta hjälptegar, för att komma bättre till och i dessa vinklar lades tjockare lager av halm, ty i dessa vinklar samlades vintertid mera snö, som vid töväder och frost utsattes för större påfrestning än taket i övrigt. Uppe vid själva ryggningen, lades kortare halm under takryttarna.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

2

M. 10193:9.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg

Härad: Östra Göinge Adress: O s b y

Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz

Uppteckningsår: 1946 Född år 1860 i O s b y.

Halmtak.

Takryttare, "ryggträn", "päll", användes alltid, för att hålla takryggshalmen kvar vid blåst och få taket riktigt tätt, däruppe.

De voro sammanfogade så att de bildade ett kryss, med nedhängande delar på ömse sidor om ryggåsen. Varje takryttare var hopsatt för sig och de voro placerade ganska tätt, för att kvarhålla takhalmen i lagt läge.

Ryggträna brukade ofta försess med pinnar, två eller tre, avsedda som fäste för långa stänger, som gävo ytterligare stadga åt hela ryggåsen.

Dessa ryggträn voro av hållbart träslag, såsom ek, eller där det fanns god tillgång på gamla enbuskar, av detta träslag, som anses mycket motståndskraftigt mot röta och voro sammangogade med tränaglar.

Sista bindningen vid ryggningen, gjordes vid översta läkten och merendels lades två rader med käppar på sista långhalmslägget.

På vissa håll användes nog träslanor vid ryggningen, men dessa fingo då i regeln utbytas var tioende år, ty de puttnade i allmänhet upp på den tidrymden. Dessas storlek var mestadels 5-6 tum av klyvda granträd i lämplig storlek.

Oryggade tak, har jag icke hört talas om, där det var ordning o reda. Dockade tak, har ingen kunnat beskriva, här i orterna.

T o r v t a k, förekom på torpstugor, knekttorp, backstugor od. småstugor, vedbodar eller likn. Har hört äldre män beskriva hur det gick till Underlaget måste för torvtäckt, göras starkare än för t.ex. halm, då torve taken voro tyngre och vid långvarigt regnväder, uppsög större vattenmängder än andra tak. Torven upptogs med en stor hacka- "flåhacka", helst grästorvor, som voro mera sammanhängande- och buros för hand upp på taken.

På ryggningen användes så stora torvor, att de räckte neråt på båda sidor om ryggningen och pressades väl till på båda sidor om rygn. med ett extra lager jord över torvorna för att det hela skulle bli jämnare o tätare.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10193:10.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: Osby.
Socken: O s b y Berättat av: Lars Schartz
Uppteckningsår: 1946 Född år 1860 i O s b y.

T o r v t a k.

På torvtaken planterades av många blomstervänner, taklök, blåklint, o.d. samt div. blommande gräsarter, som tillkommo under årens lopp, ja till och med små björkar och granbuskar.

Underlaget för dessa torvtak, var uteslutande björknäver i dubbla lager och så tätt, att jorden icke föll emellan.

Ryggning med tång e.d. förekom icke här i orten.

Några särskilda anordningar t.ex. för storken, gjordes icke häruppe, då storken i mannaminne icke visat benägenhet vilja vistas häruppe i våra trakter. Vasstak - sävtak - eller agtak - lär enl. uppgift icke förekommit här i dessa socknar.

DIVERSE FRÅGOR.

Fortsättn. nästa blad.

////////////////////////////////////

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10193://

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg - O s b y
 Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
 Socken: O s b y. Berättat av: Carl Sandborg- O s b y
 Uppteckningsår: 1946. Född år 1883 i Stenbrohult-Kronobergs

DIVERSE FRÅGOR.

L. U. F. 57.

- 1)..... Vilka försiktighetsåtgärder vidtager man å Er ort för att minska eldfaran med avseende å halmtaken? - Svar: Halmtaken äro numera mycket sällsynta här i norra Skånes socknar, som gränsa intill Småland, d.v.s. Örkened-Loshult-Visseltofta-Osby-Vittsjö m.fl. Vid omtäckning, ha halmtaken antingen borttagits fullständigt och ersatts med, tegel- cementplattor-eternit- och ute på mera ensliga landsbygden, finns fortfarande spåntak, men även de börja bli sällsyntare, då de medföra dyrare brandförsäkr.-premier. Gnistsläckare, förekommer icke på rena landsbygden, utom vid vissa fabriksbyggnader, där vid snickerier e.d. förekommer mycket brännbara ämnen, såsom hyvel- & kutterspån o.d.
- 2)..Säkerhetsanordn. ovan dörrar etc.?- Svar: Så länge halmtaken fanns, förekom nog på många ställen, där ordning och noggrannhet var rådande, att ovan dörrarna, fanns lite utbyggnad, såsom s.k. "Bisla", miniatyr-veranda.
- 3)..Blanda mot eld motståndskraftiga ämnen i halmen etc.?- Svar: Ja, det är ganska länge sedan, man kom under fund med att sådan blandning, utslöt eldsrisk, men är först på senare tid, som det blivit fart på tillverkning i större skala av ler- & halmblandade byggnadsplattor, vilka numera fått stor användning vid nybyggnader.
- 4)..Även vassrör, säv kunna inpregneras, med likn. ämnen och bli sedan icke brännbara.
- 5)..Å gamla halmtak, blev med tiden ett lager med mossa, som säkerligen bidrog i stor utsträckning, göra taken mindre lättantändliga, ty mossan behöll fuktighet, efter regn ganska länge- Men enl. sakkunnigt uttalande och mångårig erfarenhet, har konstaterats att, halmtaken knappast voro så eldfarliga som gamla torra spåntak. Det lär visat sig omöjligt antända halmtak med en brinnande tändsticka, då halmstrån träffas på sidan. I halmstack blir förhållandet annorlunda, där halmen ligger häller om buller/.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

12

M. 10193:12.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg- Osby.

Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.

Socken: O s b y Berättat av: Carl Sandborg

Uppteckningsår: 1946. Född år 1833 i Stenbrohult-Kronobergs

DIVERSE FRÅGOR. L.U.F. 57.

Halmtaken skötsel. Enl. uppgift, avlägsnades icke uppkommen mossor från halmtaken, icke heller rävsades taken. Ett väl lagt halmtak, låg omkring 70 - 80 år, påstå äldre personer, som ägt byggnader med sådana tak. Halmtak-jämfört med andra tak. Att halmtaken kommit mer och mer ur bruk, beror säkerligen på flera samverkande orsaker. Svedjeländ, där det odlades företrädesvis höstråg, förekommer icke numera. Modernare jordbruksdrift, med växelbruk, modernare utfordringsmetoder för husdjuren, -tidsödande arbete med rensning av halmen och dess påläggning på taken- halmens mångsidiga användning i befintligt skick- som packn.ämne-"Julbocks" tillverkn. och förenämnda halmplattor- till byggnader m.m. Och till sist, det kan ju icke förnekas att ett halmtak, var mera brännbart, än tak av tegel, cement, eternit eller plåt. Våra Brandbol. skilja ju på s.k. fasta tak, dit även papptak räknas, fastän papptaken också försvinna mer o mer beroende på att de måste tjäras om helst årligen, trots detta spricka de ändå sönder vid stark sommarvärme. I allmänhet var det först boningshusen som vid omtäckning, täcktes med sådant taktäckningsämne, att de ur brandförsäkr. synpunkt gingo under benäm. "Fasta tak".

Här i våra orter var det i allmänhet följande ersättn. för halmtak Efter halmtaket, spåntaket, därefter kom papptaken, sedan cementplattor, eternit och tegeltak- ävensom plåttak, som mönjerfärgades. Undantagande, kyrktaken, som ofta voro täckta med kopparplåt. Men ingen regel utan undantag. I de trakter, där det fanns tegelbruk, kommo tegeltaken i bruk långt tillbaka och dessa anses vara de hållbaraste om tegeln är prima.

Detta bevisas av våra medeltida slott o herresäten, även som våra gamla Kyrkor från 11-hundra och 12-hundra talet, bära tegeltak än idag, som legat i flera hundra år, utan utbyte.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

13

M. 10193:13.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg - Osby

Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.

Socken: O s b y Berättat av: Carl Sandborg

Uppteckningsår: 1946 Född år 1833 i Stenbrohult-Kronobergs

DIVERSE FRÅGOR.

Säkerligen har det aldrig hänt att någon återgått till halmtak, efter att ha haft annat tak.

1)..Ha torvtak täckta med halm varit vanliga på Eder trakt? Svar: Nej, själv minns jag sedan 1890, således 56-57 år tillbaka. Redan då voro halmtak mycket sällsynta både i Örkened och Osby, ty jag gick i skola här i Osby år 1890- Hos de mera välbärgade storbönderna användes takspån-hemma- och handhyvlad, innan maskinella spånhyvlar tillkommo. Hos torpare och å backstugorna, förekom då ofta torvtak.

2)..Hur pass vanliga är halmtak nu å Er ort jämfört med för 50 år sedan, för 20 år sedan och för 10 år sedan? Svar: Ja, är svårt angiva några siffror, men sällsyntheten i % räkn. torde vara ungefär lika de 50-60 sista åren, beroende på att här i skogsbygden, där torvmossar, ljunghedar kärr- och moras-områden, varit förhärskande i stor utsträckning och på de i allmänhet små och stenrika åkerlapparna- icke kunnat odlas höstråg i någon större utsträckning, utan halmen behövts för kreaturens utfordring.

Annan halm än efter höst- eller som den kallas här - vinterråg- kunde icke användas till halmtaken.

Taktäckarens avlöningsförhållande, voro sannerligen, som den tidens arbetslöner, mycket blygsamma. Men då det ansågs yrkesbetonat, var ju betalningen något högre än för andra dagsverken vid samma tid. Jag minns åren 1833 - 1892, då vi hade utom torparna, även dagsverkare, som själva fingo säga vad de ville ha i daglön- maten var alltid inberäknad- d.v.s. arbetsgivaren bestod maten- 3 daler för kvinno- och ~~en~~ 1/3:ne dal för mannsdagsverken: 1 dal var 16 öre; således 50 öre för kvinnor och 1:-- - 1:25 för männ. Arslönen för en piga, kunde vara 15-20:- kr pr år, jämte vissa in-natura förmåner, såsom 1 par hemsydda skodon, hemvävd kjol, "höraland", d.v.s. ett litet jordområde, ---- så--

att plantera lin på -linodling----

ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10193:14.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandbprg - Osby
 Härad: Östra Göinge Adress: Ø A O S B Y.
 Socken: O s b y Berättat av: Carl Sandbprg
 Uppteckningsår: 1946 Född år 1883 i Stenbrohult-Kronobergs

DIVERSE FRÅGOR.

Måltidsordning för t.ex. taktäckare.

Taktäckningen förlades helst till de tider på året, då dagen var längst. C
 således vid midsommartiden, eller däromkring, då vårarbetet var avslutat.

Taktäckaren var jämförlig med andra hantverkare, såsom sockenskräddare sockenskomakare, som stannade flera veckor i varje bondgård, beroende på antalet familjemedlemmar. T.ex. skräddaren och event. en gesäll, skulle sy hela längder hemvävda vadmalstyger och verkenstyger till ytterkläder och hemvävda halvylletyger- vita- till underkläder- sängtäcken av hemvävda tyger, ja till o med hästattäcken, av hemvävt tyg. Först skulle husfadern ha: vinterkläder av vadmalstyget, sommarkläder av verkenstyget, underkläder av vita halvylletyget, några skjortor av linneväven, efter hemodlat lin.

Sen kom husmodern i tur- sömmerskor fanns icke då- vinterplagg:kappa, fotsid kjol av verkenstyget, varmt fodrat livstycke- underkjol- för sommaren- randigt eller rutigt bomullstyg. För söner och döttrar likadant, och till sist pigor och drängarna, skulle alltid ha något av resterna.

På samma sätt med sockenskomakaren, han skulle sy skodon till alla familjemedlemmarna och tjänarna, av beredda kohudar och hästhudar, således av prima smorläder, grövre skodon, såsom stövlar och de finare skodonen av hästchevraun- d.v.s. tunnare och finare läder och detta varade i veckotal.

Maträtter och måltider för dessa hantverkare. För skräddaren och även i allmänhet förskomakaren, uppläts storstugan, som arbetsplats. De voro morgontidiga av sig. Redan vid 5-tiden på morgonen började de sitt arbete. Därför serverades första målet vid omkring 6-tiden- motsvarighet till lätt kaffebrukost, men kaffet mest rostad höstråg- Andra målet- "davra"- serverades s.k. "kokesmat"- d.v.s. köttsoffa med morötter, ärter o potatis. Köttet var merendels saltat efter slaktad ko eller ungdjur, eller fläsk- lägg e.d. Detta serverades mellan kl. 3 - 9. fm.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

15
M. 10193:15.
Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg - O s b y
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened- Osby Berättat av: Carl Sandborg
Uppteckningsår: 1946. Född år 1883 i Stenbrohult-Kronobergs.

DIVERSE FRAGOR. L. U. F. 57.

Måltidsordning för hantverkare. forts.

Tredje målet: för dagen - middagen - 1. ex. äggröra, med stora mängder stekt fläsk, vid slaktetider- stekta revbens-spell- rögröt, d.v.s. saftgröt, eller fruktsoppa- sviskonsoppa e.d. Detta serverades mellan kl. 12 o 13.

Fjärde målet- mellan kl. 4-5 em. Merendels kaffe med hembakta kringlor e.d.

Femte och sista för dagen - kl. 8-9 em. Ofta någon gröt- korngryns-potatis- eller potatis och s.sill. Lördagskväll ofta bönegröt-kokta bondbönor i samband med potatispurè- Däremot vid avslutning av något arbete, såsom: Skörd-tröskning- hantverksavslutn.: Alltid -"vit-gröt"-Risgrynsgröt- kokt i enbart mjölk- mycket välsmakande och närande. Efterrätterna, på landet, tog man vad som fanns till hands- ofta lingon o mjölk- den varma årstiden-Ölsupa el- någon sorts fruktsoppa. Man hade stora mängder torkad frukt-äpplen o päron.

Kvinnorna deltog sällan i taktäckningsarbete, utom frambärande av klipporna till huset, som skulle täckas. Det berättas att olyckor, sällan förekommo vid taktäckn. ty taktäckaren ledde arbetet och äldre personer fingo icke krypa upp på taket och stor omsorg iaktogs vid uppsättn. av ställn.

Själv har jag icke deltagit i halmtakstäkn. men däremot betr.spånta

Deltog i arbetet på hemgården tills jag var 14-15 år. Efter konfirmat-studier till 17-18 år, därefter järnvägsman o postman i 43 år.

Ingen i släkten, som jag kunnat utröna, har varit taktäckare.

Känner verkligen icke heller till någon dylik släkt eller familj.

Sådana har nog icke funnits här i trakterna de sista 60 - 80 åren

Osby i december 1946. Vördsamt/

Carl Sandborg- Osby

Carl Sandborg

Ifyll endast ovanstående uppgifter!